

VARPAISJÄRVEN JA LAPINLAHDEN SEURAKUNTIEN SEURKUNTAJAKOA KOSKEVA SELVITYS

1. JOHDANTO

1.1. Selvittäjän määrääminen ja tehtäväksi anto

Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli määräsi 20.4.2023 Timo Korhosen selvitysmieheksi (selvittäjäksi) valmistelemaan aloitetta Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien seurakuntajaon muuttamiseksi 1.1.2025 lukien. Tehtäväksi annon mukaan selvittäjän tulee toimittaa ehdotuksensa tuomiokapitulille 31.8.2023 mennessä. Tuomiokapitulin päätöksen mukaan selvitys tulee laatia sellaiseen muotoon, että tuomiokapituli voi sen pohjalta harkita aloitteen tekemistä seurakuntajaon muuttamiseksi ja pyytää seurakuntien ja seurakuntayhtymän lausuntoja mahdollisen aloitteen ja selvityksen pohjalta. Tuomiokapituli päätti 17.8.2023 jatkaa selvitystyön määräaikaan 31.10.2023 saakka.

Kirkkojärjestyksen 2 luvun 2 §:n mukaan tuomiokapituli voi määrätä yhden tai useamman selvittäjän valmistelemaan seurakuntajaon muuttamista tai seurakuntayhtymän perustamista, muuttamista tai lakkauttamista ja tekemään siitä ehdotuksen. Selvittäjällä on oikeus tutkia seurakuntien ja seurakuntayhtymien toimintaa, hallintoa ja taloutta koskevia asiakirjoja sekä saada niiden viranomaisilta apua tehtävänsä suorittamiseen. Selvittäjä antaa tuomiokapitulille ehdotuksensa ja selvityksessä kertyneet asiakirjat.

Tehtäväksi annon mukaan selvityksessä tulee arvioida muutoksen tarkoituksenmukaisuutta kirkon tehtävien toteuttamisen kannalta ja miten muutos parantaa Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien sekä Ylä-Savon seurakuntayhtymän toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta. Selvityksessä tulee myös arvioida seurakuntien toiminnan, jäsenistön, henkilöstön ja talouden aikaisempaa kehitystä sekä tulevia kehitysnäkymiä.

Tehtäväksi annon mukaan selvityksessä tulee ottaa huomioon myös seurakuntajaon muutosten vaikutus seurakuntayhtymän talouteen. Varpaisjärven ja Lapinlahden toimintaympäristön ja toimintaedellytysten kehitystä tulee arvioida pitkälle tulevaisuuteen sekä huomioida myös yhtymän toimintaedellytysten ja talouden kehittyminen.

Lisäksi tulee selvittää seurakuntien hallinnon ja palvelujen nykytilaa. Selvityksessä tulee myös tarkastella seurakuntien keskinäistä yhteistyötä sekä vertailla eri rakenneratkaisujen vahvuuksia ja heikkouksia. Selvityksessä tulee myös suunnitella, miten yhdistyvän tai uuden seurakunnan tarjoamat palvelut ja toiminnat on tarkoituksenmukaista järjestää.

1.2. Selvityksen tausta

Selvityksen taustalla on Lapinlahden ja Varpaisjärven kuntien kuntaliitos vuoden 2011 alussa sekä Ylä-Savon seurakuntayhtymän perustaminen samasta ajankohdasta. Ilman seurakuntayhtymän perustamista Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat olisivat yhdistyneet kuntaliitoksen seurauksena vuoden 2011 alusta. Seurakuntayhtymän perustaminen samaan aikaan tarjosi mahdollisuuden Varpaisjärven seurakunnan säilymiselle itsenäisenä seurakuntana. Taustalla on myös seurakuntayhtymän purkamista ja yhden seurakunnan mallia koskeva hanke vuosina 2018 – 2020, joka ei kuitenkaan toteutunut.

Taustalla on myös piispa Jari Jolkkosen pitämät piispantarkastukset Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnissa vuonna 2022 ja piispan antamat kehittämistehtävät Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnille. Piispa antoi Varpaisjärven seurakunnalle kehittämistehtävän vuoden 2022 loppuun mennessä laatia selvitys kirkkohallituksen ”Kriisiytyvän seurakunnan mittarit”-asiakirjan niistä kohdista, jossa mittarit toteutuvat Varpaisjärvellä ja tehdä suunnitelma näiden kohtien korjaamiseksi. Lapinlahden seurakuntaa piispa kehotti pohtimaan mahdollista Varpaisjärven seurakunnan yhdistämistä Lapinlahteen ja millaisia seurauksia liitoshankkeella olisi Lapinlahden kannalta. Nämä kehittämistehtävät eivät kuitenkaan johtaneet konkreettisiin toimenpiteisiin.

2. YLÄ-SAVON SEURAKUNTAYHTYMÄN JÄSENMÄÄRÄN KEHITYS 2011 – 2040

Ylä-Savon seurakuntayhtymä aloitti toimintansa 1.1.2011. Seuraavassa tarkastellaan seurakuntayhtymän jäsenmäärän kehitystä vuosina 2011–2022. Lisäksi esitetään arvio jäsenmäärän kehityksestä vuosina 2023–2040. Arvio perustuu kirkkohallituksen toimesta laadittuun arvioon jäsenmäärän tulevasta kehityksestä,

2.1. Ylä-Savon seurakuntayhtymän jäsenmäärän kehitys 2011 – 2022

Ylä-Savon seurakuntayhtymän seurakuntien yhteinen jäsenmäärä oli vuoden 2010 lopussa 38 247. Vuoden 2011 lopussa seurakuntayhtymän jäsenmäärä oli 37 803 jäsentä. Tarkasteluajanjaksolla jäsenmäärä on pienentynyt vuosittain. Vuoden 2016 lopussa – siis 5 vuotta seurakuntayhtymän toiminnan alkamisesta - jäsenmäärä oli 34 358. Jäsenmäärä oli pudonnut 5 vuodessa 3 445 jäsenellä eli 9,1 %. Vuoden 2020 lopussa jäsenmäärä oli pudonnut 31 438:aan. Vuosina 2011–2020 jäsenmäärä pieneni 6 365 jäsenellä eli 16,8 %. Vuoden 2022 lopussa seurakuntayhtymän jäsenmäärä oli 29 840. Tarkasteluaikavälillä 2011–2022 jäsenmäärä putosi 7 963 jäsenellä eli noin 21 %.

2.2. Arvio Ylä-Savon seurakuntayhtymän jäsenmäärän kehityksestä 2023 – 2040

Ylä-Savon seurakuntayhtymän jäsenmäärän on arvioitu edelleen pienenevän tarkasteluaikavälillä 2023–2040. Vaikka arvio tuskin sellaisenaan toteutuu, on se kuitenkin suuntaa antava. Seurakuntayhtymän jäsenmäärän arvioidaan vuoden 2023 lopussa olevan 29 146. Vuotuisen jäsenmäärän pienenemisen arvioidaan olevan vuosittain yli 2 %. Pienimmillään sen arvioidaan vuositasona olevan 2,3 % ja suurimmillaan 2,9 %. Vuoden 2025 lopussa jäsenmäärän on arvioitu olevan 27 765. Tämä on 1 381 jäsentä eli 4,7 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuonna 2030 jäsenmäärän on arvioitu olevan 24 463, mikä on 4 683 jäsentä eli 16 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuonna 2035 jäsenmäärän on arvioitu olevan 21 355, mikä on 7 791 jäsentä eli 26,7 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2040 jäsenmääräksi on arvioitu 18 498, mikä on 10 648 jäsentä eli 36,5 % vähemmän kuin vuonna 2023.

Seurakuntayhtymän perustamisesta vuodesta 2011 lähtien vuoteen 2040 jäsenmäärän arvioidaan pienenevän 37 803:sta 18 498:aan. Jäsenmäärän arvioidaan vähenevän 19 305 jäsenellä eli 51 %. Jäsenmäärä vähenevää voidaan pitää poikkeuksellisen nopeana.

2.3 .Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien jäsenmäärän kehitys 2011 – 2022

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien jäsenmäärän kehitys on samansuuntaista kuin seurakuntayhtymänkin. Varpaisjärven jäsenmäärän väheneminen on seurakuntayhtymän seurakunnista selkeästi nopeinta. Varpaisjärven jäsenmäärä oli vuoden 2011 lopussa 2 555. Vuoden 2016 lopussa jäsenmäärä oli pudonnut 2 191:een 364 jäsenellä eli 14,2 %. Vuoden 2020 lopussa jäsenmäärä oli 1 979, mikä on 576 jäsentä eli 22,5 % vähemmän kuin vuonna 2011. Vuoden 2022 lopussa jäsenmäärä oli 1 815, mikä on 740 jäsentä eli 28,9 % vähemmän kuin vuonna 2011. Keskimääräisesti seurakuntayhtymän seurakuntien jäsenmäärä putosi tarkasteluaikavälillä 21 %, joten Varpaisjärvellä jäsenmäärän väheneminen oli selkeästi nopeampaa kuin seurakuntayhtymän seurakunnissa keskimäärin.

Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärä oli vuoden 2011 lopussa 6 012. Vuoden 2016 lopussa jäsenmäärä oli 5 499, mikä on 513 jäsentä eli 8,5 % vähemmän kuin vuonna 2011. Vuoden 2020 lopussa jäsenmäärä oli 5 019, mikä on 993 jäsentä eli 16,5 % vähemmän kuin vuonna 2011. Vuoden 2022 lopussa jäsenmäärä oli 4 744, mikä on 1 268 jäsentä eli 21 % vähemmän kuin vuonna 2011.

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhteinen jäsenmäärä oli vuoden 2011 lopussa 8 567. Vuoden 2016 lopussa jäsenmäärä oli 7 690, mikä on 877 jäsentä eli 10,2 % vähemmän kuin vuonna 2011. Vuoden 2020 lopussa jäsenmäärä oli 6 998, mikä on 1 569 jäsentä eli 18,3 % vähemmän kuin vuonna 2011. Vuoden 2022 lopussa seurakuntien yhteinen jäsenmäärä oli 6 559, mikä on 2 008 jäsentä eli 23,4 % vähemmän kuin vuonna 2011. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhteinen jäsenmäärän väheneminen on ollut nopeampaa kuin seurakuntayhtymän seurakuntien jäsenmäärän väheneminen keskimäärin.

2.4. Arvio Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien jäsenmäärän kehityksestä 2023 – 2040

Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärän on arvioitu pienevän edelleen tarkasteluaikavälillä 2023–2040. Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärän on arvioutu vuoden 2023 lopussa olevan 1 763. Vuoden 2025 lopun jäsenmääräksi on arvioitu 1 660, mikä on 103 jäsentä eli 5,8 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuonna 2030 jäsenmääräksi on arvioitu 1 424, mikä on 339 jäsentä eli 19,2 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2035 jäsenmääräksi on arvioitu 1 219, mikä on 544 jäsentä eli 30,8 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuonna 2040 jäsenmäärän arvioidaan olevan 1 033, mikä on 730 jäsentä eli 41,4 % vähemmän kuin vuonna 2023.

Myös Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärän on arvioitu vähenevän edelleen tarkasteluaikavälillä 2023–2040. Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärän on arvioutu olevan vuoden 2023 lopussa 4 629. Vuoden 2025 lopussa jäsenmäärän on arvioitu olevan 4 395, mikä on 234 jäsentä eli 5 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2030 lopussa jäsenmääräksi on arvioitu 3 831, mikä on 798 jäsentä eli 17,2 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2035 jäsenmääräksi on arvioitu 3 318 eli 1 311 jäsentä ja 28,3 % vähemmän kuin vuonna 2023, Vuonna 2040 jäsenmäärän on arvioitu olevan 2 862 eli 1 762 jäsentä ja 38,1 % vähemmän kuin vuonna 2023.

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhteisen jäsenmäärän on arvioitu olevan vuoden 2023 lopussa 6 391. Vuoden 2025 lopussa jäsenmäärän on arvioitu olevan 6 054, mikä on 337 jäsentä eli 5,2 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2030 jäsenmääräksi on arvioitu 5 255 eli 1 136 jäsentä ja 17,7 % vähemmän kuin vuonna 2023. Vuoden 2035 jäsenmäärän on ennustettu olevan 4 537 eli 1 854 jäsentä ja 29 % vähemmän kuin vuonna 2023. Jäsenmäärän ennustetaan olevan vuonna 2040 3 895 eli 2 496 jäsentä ja 39 % vähemmän kuin vuonna 2023.

Ylä-Savon seurakuntayhtymän jäsenmäärän lasku on ollut tarkasteluajavälillä 2011 – 2022 yllättävän nopeaa. Jäsenmäärä laski n. 21 %. Samaan aikaan Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärä laski n. 29 % ja Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärä n. 21 %.

Jäsenmääräennusteen mukaan seurakuntayhtymän jäsenmäärän on arvioitu laskevan tarkasteluajavälillä 2023–2040 36,5 %. Samaan aikaan Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärän arvioidaan laskevan 41,4 % ja Lapinlahden seurakunnan jäsenmäärän 38,1 %.

Ylä-Savon seurakuntayhtymän jäsenmäärän väheneminen on poikkeuksellisen nopeaa. Vuoden 2023 elokuun loppuun seurakuntayhtymän jäsenmäärä oli laskenut vuoden alusta 345 jäsenellä eli n. 1,1 %.

3. YLÄ-SAVON SEURAKUNTAYHTYMÄN TALOUDEN KEHITYS 2011 – 2030

Seuraavassa on tarkasteltu Ylä-Savon seurakuntayhtymän talouden kehitystä, Vuosien 2011–2022 osalta tarkastelu perustuu kyseisten vuosien tilinpäätöksiin ja vuosien 2023 – 2030 osalta Fcg:n laatimiin verotulojen kehitystä koskeviin ennusteisiin.

3.1. Talouden kehitys 2011 - 2022

Ylä-Savon seurakuntayhtymän taloustilanne on ollut monella tavalla haasteellista koko seurakuntayhtymän olemassaoloajan. Seuraavassa on tarkasteltu suppeasti seurakuntayhtymän talouden kehitystä toimintakateen, kirkollisverotulojen ja vuotuisten yli-/alijäämien osalta.

Toimintakate, joka on vuotuisten toimintakulujen ja toimintatuottojen erotus ja osoittaa samalla sen paljonko on vähintään koottava kirkollisverotuloja ja valtionrahoitusta, jotta saadaan vuotuiset menot rahoitetuiksi, on vaihdellut vuoden 2011 7 064 398 eurosta vuoden 2017 6 308 213 euroon. Toimintakate on vaihdellut vuosittain suhteellisen paljon. Toimintakuluja on seurakuntayhtymän toiminta-aikana pyritty systemaattisesti vähentämään ja tässä on myös onnistuttu. Toimintakate on pienentynyt vuodesta 2011 vuoteen 2022 noin 578 000 eurolla, vaikka Keiteleen seurakunta liittyi seurakuntayhtymään vuoden 2021 alusta. Merkittävin syy toimintakulujen vähenemiseen on henkilöstömäärän väheneminen 110,5 henkilöstä 84 henkilöön. Myös kiky-sopimuksesta aiheutui merkittäviä säästöjä henkilöstömenoihin sopimuksen voimassaoloaikana. Toimintakulut ovat olleet melko vakiintuneet mutta koronaepidemian myötä toiminnan käytännössä lakattua toimintakate pieneni 200 000 eurolla vuositasona.

Kirkollisverotulot ovat pysyneet suhteellisen vakaina tarkasteluajavälillä 2011–2022, vaikka seurakuntien jäsenmäärä on samaan aikaan vähentynyt noin 22 %. Osaltaan tähän on vaikuttanut veroprosentin korotus 1,5 %:sta 1,65 %:iin vuoden 2016 alusta. Ilman korotusta seurakuntayhtymän taloustilanne olisi huomattavasti tiukempi. Laskennallisesti

ilman veroprosentin korotusta kirkollisverotuloja olisi kertynyt vuosina 2016–2022 noin 4 miljoonaa euroa vähemmän. Vaikka jäsenmäärä on huomattavasti vähentynyt, on positiivinen palkkojen ja eläkkeiden kehitys kuitenkin ylläpitänyt kohtuullista kirkollisverokertymää.

Tarkasteluaikavälillä tilinpäätökset ovat olleet ylijäämäisiä vain 4 vuonna ja alijäämäisiä 8 vuonna. Yksikään ylijäämäisistä tilinpäätöksistä ei ole aiheutunut täysin omasta toiminnasta. Ylijäämät ovat aiheutuneet ns. satunnaisista tuotoista kuten metsäalueen rauhoittamisesta saadusta kertakorvauksesta, kiinteistöjen myynneistä saaduista myyntivoitoista sekä rahastojen lunastusvoitoista. Tarkasteluaikavälillä 2011–2022 alijäämää kertyi yhteensä noin 1 997 000 euroa. Ylijäämää kertyi yhteensä noin 770 000 euroa. Seurakuntayhtymän aloittaessa toimintansa vuonna 2011 taseeseen kertyneitä ylijäämiä oli 3,7 miljoonaa euroa ja vuoden 2022 lopussa niitä oli noin 2,8 miljoonaa euroa. Tähän sisältyy vuoden 2021 alusta seurakuntayhtymään liittyneen Keitelelen seurakunnan ylijäämä noin 225 000 euroa.

3. 2. Arvio talouden kehityksestä 2023–2030

Arvio talouden kehityksestä perustuu kirkkohallitukselta saatuun Fcg:n laatimaan jäsen- ja kirkollisverotuloennusteeseen. Vaikka jäsenmäärä ennusteen mukaan jatkaa vähenemistään, kirkollisverokertymä näyttäisi pysyvän kuitenkin edelleen suhteellisen vakaana. Tosin ennusteen mukaan talouden kehitys näyttää Ylä-Savon seurakuntayhtymässä olevan selkeästi heikompaa kuin hiippakunnan muissa seurakuntayhtymissä tai suuremmissa seurakunnissa.

Kirkollisverotuloja on arvioitu kertyvän vuonna 2023 6 976 000 euroa, vuonna 2024 7 010 000 euroa, vuonna 2025 7 041 000 euroa, vuonna 2026 7 042 000 euroa, vuonna 2027 7 024 000 euroa, vuonna 2028 7 015 000 euroa, vuonna 2029 7 000 000 euroa ja vuonna 2030 6 991 000 euroa. Ennusteen mukaan kirkollisverotulot näyttäisivät kasvavan vuoteen 2025 asti, joskin kasvu on hyvin heikkoa vaihdellen vuosittain 0,1 prosentista 0,5 prosenttiin. Vuonna 2026 verotulot näyttäisivät säilyvän vuoden 2025 tasolla ja lähtevän sen jälkeen hienoiseen laskuun Vuosina 2027–2030 verotulot näyttäisivät vähenevän vuosittain 0,1 prosentista 0,3 prosenttiin.

Vaikka verotulojen ennustaminen pitkällä aikavälillä on erittäin hankalaa eikä voi olla kovin tarkkaa, on arvio kuitenkin selkeästi suuntaa antava. Käytännössä vaatimaton verotulojen kasvu tai väheneminen merkitsee taloustilanteen tiukkenemistä entisestään, koska toimintamenot – kuten henkilöstökulut – joka tapauksessa tulevat vuosittain kasvamaan.

3. 3. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien talouden kehitys 2011 – 2022

Seurakuntayhtymässä kokonaisvastuu taloudesta on seurakuntayhtymällä. Yhtymään kuuluvalla paikallisseurakunnalla ei kokonaisvastuuta ole. Paikallisseurakunnalla on vastuu omasta menotaloudestaan toisin sanoen siitä, että seurakunta pysyy sille talousarviossa osoitettujen määrärahojen puitteissa. Keskeinen kysymys seurakuntayhtymissä on miten verotulot (toimintamäärärahat) jaetaan paikallisseurakuntien kesken eli millaista jakoperustetta käytetään. Seurakuntayhtymän toiminta-aikana on kokeiltu määrärahojen jaossa erilaisia jakoperusteita. Määrärahoja on jaettu viimeksi valmistuneen tilinpäätöksen perusteella. Määrärahoja on myös jaettu siten, että jokainen seurakunta saa jaettavasta kokonaissummasta ensin samansuuruisen

perusosan ja loppu jaettavasta kokonaissummasta jaetaan jäsenmäärän mukaisessa suhteessa.

3.3.1. Varpaisjärven seurakunnan talouden kehitys 2011–2022

Varpaisjärven seurakunnan kokonaisresurssit ovat supistuneet muiden seurakuntayhtymän seurakuntien tavoin tarkasteluajanjaksolla 2011–2022. Samaan aikaan Varpaisjärven seurakunnan toimintamäärärahat/seurakunnan jäsen ovat kuitenkin merkittävästi lisääntyneet. Kun Varpaisjärven toimintamäärärahat vuoden 2011 tilinpäätöksessä olivat 105,7 euroa/jäsen, olivat vuoden 2021 tilinpäätöksessä jo 157,8 euroa/jäsen. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että Varpaisjärven seurakunnan jäsenmäärä on laskenut voimakkaasti. Seurakunnan saama euromäärä vaihtelee suuresti seurakunnan koon mukaan. Jonkinlainen nyrkkisääntö on, että mitä pienempi seurakunta, sitä enemmän euroja/jäsen. Käytännössä tämä on johtanut siihen, että muiden seurakuntien toimintamäärärahat/jäsen ovat selkeästi pienemmät kuin Varpaisjärven. Esimerkiksi vuoden 2023 talousarviossa Varpaisjärven toimintamäärärahat olivat 141,91 euroa/jäsen, kun ne lisalmessa olivat 109,39 euroa/jäsen, Lapinlahdella 114,57 euroa/jäsen, Nilakassa 120,46 euroa/jäsen ja Sonkajärvellä 121,70 euroa/jäsen keskiarvon ollessa 115,25 euroa/jäsen. Jakoperustetta voidaan pitää epäoikeudenmukaisena erityisesti lisalmelle.

3.3.2. Lapinlahden seurakunnan talouden kehitys 2011 – 2022

Lapinlahden seurakunnan tilanne talouden kannalta on jonkin verran parempi kuin Varpaisjärven, koska se on voinut sopeuttaa henkilöstömääräänsä supistuvaan jäsenmäärään. Lapinlahden toimintamäärärahat/jäsen ovat vaihdelleet vuosittain mutta kasvu on ollut varsin maltillista. Vuonna 2011 toimintamäärärahat olivat 105,5 euroa/jäsen ja vuonna 2021 108,7 euroa/jäsen.

3.3.3 Arvio Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien talouden kehityksestä 2023–2030

Seurakuntayhtymän taloudellisen tilanteen arvioidaan heikkenevän tarkasteluajanjaksolla 2023–2030. Tämä tulee näkymään säästöpainena myös Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnissa. Epäoikeudenmukaiseksi koettua verotulojen (toimintamäärärahojen) jakoperusteita on muutettu vuodelle 2024 siten, että jaettavasta kokonaissummasta jaetaan ensin jokaiselle seurakunnalle yhtä suuri 50 000 euroa perusosa ja loppuosa jaetaan seurakunnille niiden jäsenmäärän mukaisessa suhteessa. Tämä tulee toteutuessaan heikentämään erityisesti Varpaisjärven seurakunnan taloudellista tilannetta ja edellyttää konkreettisia säästöjä, kun talousarvioraami pienenee vuoden 2023 raamista noin 23 000 euroa. Se, että Varpaisjärvi on ns. yksisarjainen seurakunta tuo lisähaastetta säästöjen tekemiselle.

Vuoden 2024 talousarvioraamissa toimintamäärärahojen jakoperustetta on esitetty muutettavaksi siten, että kukin seurakunta saa jaettavasta kokonaissummasta ensi 50 000 euron suuruisen perusosan ja loppuosa jaettavasta kokonaissummasta jaetaan jäsenmäärän mukaisessa suhteessa. Vaikka toimintamäärärahojen jakojärjestelmän muuttaminen tasoittaa tilannetta, Varpaisjärven toimintamäärärahat/jäsen ovat edelleen

selkeästi suuremmat kuin muiden seurakuntien. Varpaisjärven saa toimintamäärärahoja 136,02 euroa/jäsen, Iisalmi 113,88 euroa/jäsen, Lapinlahti 118,60 euroa/jäsen, Nilakka 118,88 euroa/jäsen ja Sonkajärvi 125,68 euroa/jäsen. Tämän jakoperusteen toteuttaminen johtaisi Varpaisjärven osalta tilanteeseen, jossa henkilöstömenot muodostaisivat 95 % sen saamista toimintamäärärahoista ja toiminnan järjestämiseen jäisi vain 11 500 euroa vuodelle 2024. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että toimintaa olisi mahdoton järjestää. Varpaisjärven osalta on seurakuntayhtymässä alustavasti viranhaltijatasolla sovittu, että sen toimintamäärärahat säilytetään vuoden 2023 tasolla. Tämä ratkaisu nostaa Varpaisjärven toimintamäärärahoja 152,40 euroon/jäsen, mikä lisää käytännössä epäoikeudenmukaisuutta entisestään.

Lapinlahden seurakunnan tilanne on jonkin verran parempi kuin Varpaisjärven, koska jonkin verran suurempana seurakuntana sillä on liikkumavaraa enemmän kuin Varpaisjärvellä. Myöskään uuden toimintamäärärahojen jakoperusteen käyttöönotto ei vähennä Lapinlahden määrärahamia vuodelle 2024. Selvää kuitenkin on, että seurakuntayhtymän taloudellisen tilanteen edelleen heiketessä lisääntyviä säästövelvoitteita kohdistuu myös Lapinlahden seurakuntaan.

Mikäli Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntaliitos toteutuu, menettää laajeneva seurakunta 50 000 euron perusosan. Ilman minkäänlaista kompensatiota yhdistynyt seurakunta menettää vuoden 2025 talousarviossa 64 752 euroa verrattuna vuoden 2024 talousarvioon. Tämä määräraha menetys olisi perusteltua kompensoida ainakin osittain. Seurakuntayhtymässä on alustavasti suunniteltu yhdistyneelle seurakunnalle 30 000 euron kompensatiota vuodelle 2025. Tällöin vuoden 2025 toimintamäärärahat putoisivat vuodesta 2024 41 347 euroa. Tämä toimintamäärärahojen pieneneminen voitaisiin kompensoida henkilöstömäärän vähentämällä luonnollisen poistuman kautta.

4. YLÄ-SAVON SEURAKUNTAYHTYMÄN HENKILÖSTÖMÄÄRÄN KEHITYS 2011–2025

Seuraavassa on tarkasteltu Ylä-Savon seurakuntayhtymän henkilöstömäärän kehitystä seurakuntayhtymän perustamisesta vuodesta 2011 vuoteen 2022 ja arviota henkilöstömäärän kehittymisestä vuosina 2023–2025. Arvio perustuu seurakuntayhtymän laatimaan henkilöstösuunnitelmaan vuosille 2023–2025.

4.1. Henkilöstömäärän kehitys 2011–2022

Ylä-Savon seurakuntayhtymän ja siihen kuuluvien seurakuntien palveluksessa oli vuoden 2011 lopussa yhteensä 110,5 työntekijää. Näistä seurakuntayhtymän työntekijöitä oli 45 ja paikallisseurakuntien työntekijöitä 65,5. Vuoden 2022 lopussa työntekijöiden yhteismäärä oli 84. Seurakuntayhtymän työntekijöiden määrä oli 32 ja paikallisseurakuntien työntekijöiden määrä 52. Työntekijöiden määrä oli pudonnut tarkasteluaikavälillä 2011–2022 yhteensä 26,5 työntekijällä eli n. 24 %. Merkittävä henkilöstömäärän vähennys on myös ollut edellytys seurakuntayhtymän talouden tasapainottamiselle. Eniten työntekijöiden määrä on vähentynyt seurakuntayhtymän työntekijöiden osalta. Vähennys on ollut yhteensä 13 työntekijää eli n. 29 %. Samaan aikaan paikallisseurakuntien työntekijöiden määrä väheni 13,5 työntekijällä 52 työntekijään eli n. 20 %. Vuoden 2022 lopussa seurakuntatyössä oli 49 työntekijää (58,2 %), hallinnossa 12 työntekijää (14,3 %), hautausmaatyössä 4 työntekijää (4,4 %) ja kiinteistö- ja kirkonpalvelutyössä 19 työntekijää (23,1%). Naisia työntekijöistä oli 58 (69,2 %) ja miehiä 26 (30,8 %).

4.2. Varpaisjärven henkilöstömäärän kehitys 2011–2022

Varpaisjärven seurakunnassa oli vuoden 2011 lopussa yhteensä viisi työntekijää: kirkkoherra, kanttori, diakonityöntekijä, nuorisotyönohjaaja ja lastenohjaaja. Nuorisotyönohjaaja oli yhteinen Varpaisjärven kunnan kanssa ja siis osa-aikainen seurakuntatyössä 50 %. Käytännössä työntekijöitä oli siis 4,5.

Vuoden 2022 lopussa Varpaisjärven seurakunnassa oli edelleen viisi työntekijää: kirkkoherra, kanttori, diakoni, nuorisotyönohjaaja ja lastenohjaaja. Näistä nuorisotyönohjaaja ja lastenohjaaja olivat osa-aikaisia (50 %) ja yhteisiä Lapinlahden seurakunnan kanssa. Käytännössä työntekijöitä oli vuoden 2022 lopussa 4.

4.3. Lapinlahden henkilöstömäärän kehitys 2011–2022

Lapinlahden seurakunnassa oli vuoden 2011 lopussa 10 työntekijää: kirkkoherra, kappalainen, seurakuntapastori, kanttori, kaksi diakoniatyöntekijää, kaksi nuorisotyöntekijää ja kaksi lastenohjaajaa.

Vuoden 2022 lopussa Lapinlahdella oli yhdeksän työntekijää: kirkkoherra, kappalainen, kanttori, kaksi diakoniatyöntekijää, kaksi nuorisotyöntekijää ja kaksi lastenohjaajaa. Toinen nuorisotyöntekijöistä ja toinen lastenohjaajista olivat osa-aikaisia (50 %) ja yhteisiä Varpaisjärven seurakunnan kanssa. Käytännössä työntekijöitä oli vuoden 2022 lopussa 8.

4.4. Arvio henkilöstömäärän kehityksestä vuosien 2023–2025

Ylä-Savon seurakuntayhtymän henkilöstösuunnitelmassa vuosille 2023–2025 on arvioitu henkilöstömäärän vähenevän kolmella henkilöllä. Henkilöstösuunnitelman mukaan Vähennys kohdistuisi lisälmen seurakuntaan, jota on tarkoitus vähentää kaksi työntekijää ja Lapinlahden seurakuntaan, josta on tarkoitus vähentää yksi työntekijää.

5. RAKENNERATKAISUVAIHTOEHDOT VARPAISJÄRVEN JA LAPINLAHDEN SEURAKUNTIEN OSALTA

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien osalta on periaatteessa kolme ratkaisuvaihtoehtoa:

1. Varpaisjärvi jatkaa toiminnallisesti itsenäisenä paikallisseurakuntana;
2. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhteistyötä tiivistetään;
3. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat yhdistetään

5.1. Varpaisjärvi jatkaa toiminnallisesti itsenäisenä paikallisseurakuntana

Nykyisellä seurakuntajaolla on mahdollista jatkaa edelleen. Tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, että jäsenmäärän vähentyessä Varpaisjärvelle myönnettävät määrärahat/seurakunnan jäsen tulevat jatkossa kasvamaan entisestään, ellei määrärahojen jakokäytäntöä muuteta. Huolimatta siitä, että määrärahojen jakokäytäntöä on muutettu vuoden 2024 talousarvion

osalta, saa Varpaisjärvi edelleen selkeästi enemmän määrärahaa/jäsen kuin muut seurakunnat. Vuoden 2024 talousarviossa Varpaisjärvi saa 152,40 euroa/jäsen, Iisalmi 113,88 euro/jäsen, Lapinlahti 118,61 euroa/jäsen, Nilakka 119,01 euroa/jäsen ja Sonkajärvi 125,68 euroa/jäsen.

Varpaisjärven seurakunta on ns. yksisarjainen seurakunta. Seurakunnassa on yhteensä 5 työntekijää, kirkkoherra, kanttori ja diakoniatyöntekijä ovat kokoaikaisia. Lisäksi seurakunnassa on osa-aikainen nuorisotyöntekijä (50 %) sekä osa-aikainen lastenohjaaja (50 %). Yksisarjaisena seurakuntana Varpaisjärvi on hyvin haavoittuva, koska vuosilomat, sairauslomat ja esim. koulutuksessa käynnit aiheuttavat helposti henkilöstövajetta. Vaikka yhteistyötä Lapinlahden seurakunnan kanssa on viime vuosina pyritty tiivistämään, on sijaisia jouduttu palkkaamaan myös seurakuntayhtymän ulkopuolelta, mikä on lisännyt seurakunnan henkilöstömenoja.

Laadittujen ennusteiden mukaan seurakuntayhtymän kirkollisverotulojen kehitys vuoteen 2030 ulottuvalla tarkastelujaksolla tulee olemaan hyvin vaatimatonta ja näyttää kääntyvän jakso loppupuolella jopa miinusmerkkiseksi. Tämä tulee aiheuttamaan tarvetta säästötoimenpiteisiin seurakuntayhtymässä. Vaarana on, että Varpaisjärvi joutuu säästösyistä vähentämään työntekijöidensä määrää, mikä tulee vaikeuttamaan seurakunnan toimintaa ja heikentämään toimintakykyä merkittäväällä tavalla. Varpaisjärven seurakunnan konkreettinen ongelma on, että vuoden 2024 talousarviossa henkilöstömenot muodostavat 95 % toimintamenoista ja toimintaan jää vuodessa käytettäväksi henkilöstömenojen jälkeen vain n. 11 500 euroa. Tässä ollaan lähestymässä tilannetta, jossa Varpaisjärvellä on vain minimimäärä kirkkolain edellyttämiä viranhaltijoita, kokoaikainen kirkkoherra ja osa-aikainen kanttori ja diakoniatyöntekijä mutta ei lainkaan määrärahoja toiminnan järjestämiseen.

5. 2. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhteistyötä tiivistetään

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnilla on jo tällä hetkellä yhteistyötä. Seurakunnilla on yhteistyötä mm. lapsi- ja nuorisotyössä, jossa on yhteisiä työntekijöitä. Lapinlahden papisto ja kanttori ovat myös osittain sijaistaneet Varpaisjärven kirkkoherraa ja kanttoria, joskin pitempiin sijaisuuksiin on jouduttu palkkaamaan ulkopuolisia sijaisia.

Yhteistyötä on toki mahdollista kehittää ja tiivistää edelleen. Yhteistoiminnan kehittämisen esteeksi saattaa kuitenkin nousta se, että Lapinlahden seurakunnan työntekijöitä ei välttämättä voi velvoittaa työskentelemään Varpaisjärvellä, jos he eivät sitä itse halua. Kitkaa saattaa myös nousta siitä, että vaikka yhteistyötä tiivistettäisiin entisestään, molemmissa seurakunnissa toimittaisiin edelleen oman työjohdon ja kahden hallinnon alaisena.

5. 3. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat yhdistetään

Kolmas vaihtoehto on, että Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat yhdistetään. Mikäli Ylä-Savon seurakuntayhtymää ei olisi aikanaan perustettu, olisivat Varpaisjärvi ja Lapinlahti liittyneet yhteen kuntaliitoksen seurauksena vuoden 2011 alussa. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhteenlaskettu jäsenmäärä oli vuoden 2022 lopussa 6 559. Kuluvan vuoden lopussa jäsenmäärän on arvioitu olevan 6 391. Seurakunta säilyisi edelleen jäsenmäärältään ja alueellisesti varsin sopivan kokoisena ja helppohoitaisena.

Yhdistymisen seurauksena syntyisi seurakunta, jossa olisi yhteensä 14 työntekijää. Suoria säästöjä syntyisi siitä, että Varpaisjärven kirkkoherran virka lakkaisi yhdistymisen seurauksena. Koska kirkkoherran virka on avoinna se ei muutu automaattisesti kappalaisen viraksi, johon viransijainen siirrettäisiin. Ilmeisesti laajeneva seurakunta tarvitsisi seurakuntapastorin viran joko osa-aikaisena tai kokoaikaisena. Konkreettista säästöä syntyisi siis siitä, että kirkkoherran virka muuttuisi seurakuntapastorin viraksi ja papille ja kanttorille ei enää tarvitsi palkata ulkopuolista sijaista. Näiden säästöjen suuruudeksi on arvioitu 25 000–55 000 euroa/vuosi riippuen siitä onko seurakuntapastori osa-aikainen vai kokoaikainen. Huomionarvoista on, että Varpaisjärveä hoitavalta papilta jää pois kirkkoherran hallinnolliset tehtävät, jolloin aikaa jää nykyistä enemmän varsinaiseen seurakuntatyöhön. Lisäksi yhdistymisen seurauksena jäävät pois seurakuntaneuvoston toiminnasta aiheutuneet kulut, joiden suuruudeksi on arvioitu noin 5 000 euroa/vuosi. Seurakuntien yhdistyminen tuo suoria säästöjä 30 000–60 000 euroa riippuen siitä, onko seurakuntapastorin virka osa-aikainen vai kokoaikainen. Yhdistymisen jälkeen on mahdollisuus tarkastella virkarakennetta. Laajentuneen seurakunnan jäsenmäärä näyttäisi laskevan alle 6 000 vuonna 2026, jolloin voitaisiin tarkastella virkarakennetta ainakin diakoniatyöntekijöiden ja papiston osalta.

5.1.3. Vaihtoehtojen vertailu

Varpaisjärven seurakunnan jatkaminen itsenäisenä seurakuntana ei ainakaan paranna sen toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta, jos jäsenmäärän vähetessä määrärahat/jäsen jatkuvasti kasvavat. Se saattaa myös pidemmällä aikavälillä uhata kirkon tehtävän toteuttamista Varpaisjärvellä, kun kiristyvässä taloustilanteessa joudutaan karsimaan toimintakuluja. Selvää on, Varpaisjärven jatkaminen itsenäisenä seurakuntana heikentää myös seurakuntayhtymän toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta.

Yhteistyön tiivistäminen Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien kesken varmasti parantaa osaltaan Varpaisjärven toimintakykyä mutta todennäköisesti vain rajallisesti. Yhteistyön tiivistäminen helpottaa Varpaisjärven toimintakykyä mutta toimiminen kahden työnjohdon ja kahden hallinnon alla luo osaltaan kitkaa käytännön yhteistyön tiivistämiselle. Yhteistyön tiivistämisellä ei ole nähtävissä merkittäviä toiminnan taloudellisuutta parantavia tekijöitä sen paremmin Varpaisjärven kuin Lapinlahden tai seurakuntayhtymän osalta.

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhdistäminen turvaa todennäköisesti parhaiten kirkon tehtävän toteuttamisen Varpaisjärvellä. Yhdistyminen parantaa parhaiten seurakunnan toimintakykyä sekä Varpaisjärvellä että Lapinlahdella. Yhdistymisen seurauksena syntyisi keskikokoinen seurakunta, jolla olisi kohtuulliset henkilöstö- ym. toimintaresurssit ja joka ei kuitenkaan olisi alueellisesti niin suuri, että haittaisi seurakunnan perustehtävän hoitamista. Talouden kiristyessä suurempi toimintayksikkö antaisi myös paremmat mahdollisuudet tehdä tarvittaessa säästötoimenpiteitä. Yhdistymisvaihtoehto parantaisi vaihtoehtoista parhaiten myös seurakuntayhtymän toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta.

6. SEURAKUNTAJAON MUUTTAMINEN

Kirkkolain 2 luvun 11 §:n mukaan seurakuntajaon muuttamisella tarkoitetaan, että:

- 1) seurakunta lakkaa sen liittyessä toiseen seurakuntaan;

- 2) seurakunnat lakkaavat niiden yhdistyessä uudeksi seurakunnaksi;
- 3) seurakunnan alue jaetaan kahden tai useamman seurakunnan kesken siten, että jaettava seurakunta lakkaa;
- 4) osa seurakunnan alueesta siirretään toiseen seurakuntaan;
- 5) perustetaan uusi seurakunta; tai
- 6) seurakunta lakkautetaan

Seurakuntajaon muuttamisesta päättää kirkkohallitus.

Kirkkolain 2 luvun 12 §:n mukaan seurakunnan nimi voidaan muuttaa seurakuntajaon muuttamisessa sovellettavaa menettelyä noudattaen.

Kirkkolain 2 luvun 13 §:n mukaan seurakuntajakoa voidaan muuttaa, jos muutos on kirkon tehtävän toteutumisen kannalta tarkoituksenmukainen ja muutos parantaa seurakuntien tai seurakuntayhtymän toimintakykyä, toiminnan taloudellisuutta tai seurakuntalaisten kielellisten oikeuksien toteutumista.

Seurakuntajakoa voidaan muuttaa vain erityisen painavasta syystä, jos muutoksesta aiheutuu, että seurakunnan enemmistön kieli muuttuu vähemmistön kieleksi.

Kirkkolain 2 luvun 14 §:n mukaan aloitteen seurakuntajaon muuttamiseksi voi tehdä seurakunnan kirkkovaltuusto tai seurakuntaneuvosto sekä tuomiokapituli tai piispa. Jos seurakuntajaon muutostarve johtuu kuntajaon muutoksesta tai koskee muuta kuin suomenkielistä, ruotsinkielistä tai kaksikielistä seurakuntaa, asian voi panna vireille myös kirkkohallitus.

Kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston on viipymättä ilmoitettava aloitteesta noudattaen, mitä julkisista kuulutuksista 10 luvun 28 §:ssä kirkkojärjestyksessä säädetään.

Seurakunnan jäsenille on varattava mahdollisuus jättää aloitteesta kannanotto tuomiokapitulille 14 päivän kuluessa aloitetta koskevan kuulutuksen julkaisemisesta.

Jos kirkkohallitus päättää seurakunnan osan siirtämisestä toiseen seurakuntaan valtioneuvoston tai ministeriön kuntarakennelain 19 §:n ja 21 §:n 1 tai 2 momentin nojalla tekemää päätöstä vastaavasti, tämän pykälän 2 ja 3 momenttia ei sovelleta.

6.1. Seurakuntajaon muuttaminen Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien osalta

Kaikki selvitystyössä esille tulleet faktat puoltavat Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhdistämistä. Varpaisjärven seurakunnan jatkaminen itsenäisenä paikallis seurakuntana Ylä-Savon seurakuntayhtymässä ei ole kirkon tehtävän toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaista johtuen Varpaisjärven seurakunnan yksisarjaisuudesta ja siitä johtuvasta toiminnan haavoittuvuudesta. On selkeästi nähtävissä, että yhdistyminen tukee kirkon tehtävän toteuttamista pitkällä aikavälillä sekä Varpaisjärvellä, että Lapinlahdella. Selvältä näyttää myös, että yhdistyminen parantaa seurakuntien ja seurakuntayhtymän toimintakykyä ja toiminnan taloudellisuutta. Mikäli Varpaisjärvi jatkaisi edelleen itsenäisenä seurakuntana, se vaatisi selkeästi enemmän toimintamäärärahoja/seurakunnan jäsen kuin muissa seurakuntayhtymän seurakunnissa. Myös sekä Varpaisjärven että Lapinlahden seurakuntien varsin nopeasti toteutunut jäsenmäärän väheneminen ja arviot jäsenmäärän edelleen nopeutuvasta vähenemisestä puoltavat seurakuntien yhdistymistä.

Selvitystyön yhteydessä on noussut esille varpaisjärveläisten ymmärrettävä huoli oman seurakunnan identiteetin säilymisestä yhdistymiseen liittyen. Uuden 1.7.2023 voimaantulleen kirkkolainsäädännön mukaan seurakuntajaon muutoksen ollessa vireillä kirkkovaltuustot tai seurakuntaneuvostot voivat tehdä sopimuksen seurakunnan osa-alueen hallinnon järjestämisestä. Sopimus tulee voimaan samaan aikaan kuin kirkkohallituksen päätös seurakuntajaon muuttamisesta. (Kirkkojärjestys 2 luku 3§)

Kirkkovaltuusto tai seurakuntaneuvosto voi järjestää seurakunnan osa-alueita koskevaa hallintoa turvatakseen seurakunnan tehtävän toteutumisen ja osa-alueella asuvien jäsenten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

Kirkkovaltuusto tai seurakuntaneuvosto voi päättää, että seurakunnan osa-alueen asioita hoitamaan asetetun toimielimen jäsenet tai osa jäsenistä valitaan alueella asuvien seurakunnan jäsenten esityksestä ja että toimielimen jäsenten asuinpaikan tulee olla asianomaisella alueella. (Kirkkolaki 3 luku 8 §)

Osa-alueen johtokunnan puheenjohtajalle ja osa-alueen toimintaa johtavalle papille voidaan hallintosäännössä antaa läsnäolo- ja puheoikeus kirkkovaltuuston tai seurakuntaneuvoston kokouksessa. (Kirkkojärjestys 3 luku 31 §)

Uusi kirkkolainsäädäntö mahdollistaa aikaisempaa joustavammin seurakunnan osa-alueen hallinnon järjestämisen. Mahdollinen sopimus seurakunnan osa-alueen järjestämisestä on sitova ja tulee voimaan samaan aikaan kuin kirkkohallituksen päätös seurakuntajaon muuttamisesta. Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntaneuvostot voivat siis keskenään sopia niin halutessaan Varpaisjärven alueen hallinnon järjestämisestä ja turvata näin seurakunnan tehtävän toteutumisen Varpaisjärvellä ja alueella asuvien jäsenten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

Yhdistyneen seurakunnan seurakuntaneuvosto voi myös päättää, että seurakunnan osa-alueen asioita hoitamaan asetetun toimielimen (esim. johtokunta tai alueneuvosto) jäsenet tai osa jäsenistä valitaan alueella asuvien seurakunnan jäsenten esityksestä ja että toimielimen jäsenten asuinpaikan tulee olla asianomaisella alueella. Myös tämä on omiaan turvaamaan Varpaisjärven asemaa yhdistyneessä seurakunnassa.

Lisäksi osa-alueen johtokunnan tai muun toimielimen puheenjohtajalle ja osa-alueen toimintaa johtavalle papille on mahdollista seurakunnan hallintosäännössä antaa läsnäolo ja puheoikeus yhdistyneen seurakunnan seurakuntaneuvostossa. Tämä antaa mahdollisuuden ottaa huomioon Varpaisjärven näkökulma yhdistyneessä seurakunnassa.

6.2. Seurakuntajaon muuttamisen vaihtoehdot

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntajaon muuttaminen on mahdollista toteuttaa kahdella vaihtoehdoisella tavalla:

- 1) Varpaisjärven seurakunta lakkaa sen liittyessä Lapinlahden seurakuntaan
- 2) Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat lakkaavat niiden yhdistyessä uudeksi seurakunnaksi

Kaikkein yksinkertaisin tapa muuttaa seurakuntarakennetta olisi pienemmän seurakunnan eli Varpaisjärven lakkauttaminen ja liittäminen suurempaan seurakuntaan eli Lapinlahteen. Sama lopputulos saavutettaisiin, jos molemmat seurakunnat lakkaavat niiden yhdistyessä uudeksi seurakunnaksi. Tässä tapauksessa uudelle seurakunnalle pitäisi antaa nimi.

Vaihtoehdot eivät käytännössä juurikaan eroa tosistaan. Uuden kirkkolainsäädännön mukaan kirkkohallituksen päätettyä seurakuntajaon muuttamisesta, jolla perustetaan uusi seurakunta tai jolla seurakuntia yhdistetään, tuomiokapitulin on viipymättä asetettava järjestelytoimikunta, joka toimii siihen saakka, kun seurakunnalla on kirkkovaltuusto ja kirkkoneuvosto tai seurakuntaneuvosto.

Järjestelytoimikunnan tehtävänä on edustaa uutta tai laajentuvaa seurakuntaa sekä huolehtia sen hallinnon järjestämisestä. Järjestelytoimikunta päättää seurakunnan tuloveroprosentista ja muista seurakunnan toiminnasta aiheutuvista välttämättömistä ja kiireellisistä toimenpiteistä. Järjestelytoimikuntaan sovelletaan muuten, mitä kirkkoneuvostosta tai seurakuntaneuvostosta säädetään. (Kirkkolaki 2 luku 16 §)

Tuomiokapituli määrää järjestelytoimikunnan puheenjohtajaksi uuden tai laajenevan seurakunnan kirkkoherran sekä muut jäsenet ja näille henkilökohtaiset varajäsenet, Jäsenten ja varajäsenten tulee olla vallikelpoisia seurakuntajaon muutoksen kohteena olevan seurakunnan luottamustoimeen. Järjestelytoimikunnan jäsenmäärä puheenjohtaja mukaan lukien määräytyy seurakuntien läsnä olevan jäsenmäärän mukaan. Järjestelytoimikunta muodostetaan siten, että tuomiokapituli määrää seurakuntien kirkkoneuvostojen tai seurakuntaneuvostojen ehdotusten perusteella jokaisesta seurakunnasta yhden jäsenen ja jakaa muut paikat seurakuntien jäsenmäärän mukaisessa suhteessa. (Kirkkojärjestys 2 luku 7 §)

Sen lisäksi, mitä kirkkolain 2 luvun 16 §:n 2 momentissa säädetään, järjestelytoimikunnan tehtävänä on:

- 1) valita seurakunnan vaalilautakunta ja sen puheenjohtaja sekä päättää äänestyspaikoista;
- 2) valmistella kirkkovaltuuston /seurakuntaneuvoston ensimmäisen kokouksen asiat;
- 3) hoitaa muut valmistelu- ja täytäntöönpanotehtävät
- 4) tehdä henkilöstön siirtämistä ja sijoittamista koskevat päätökset, jollei evankelisluterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 34 ja 35 §:stä muuta johdu. (Kirkkojärjestys 2 luku 8 §)

6.3. Seurakuntajaon muutoksen vaikutukset

Seurakuntajaon muuttamisella on luonnollisesti monenlaisia vaikutuksia sen kohteena oleviin seurakuntiin. Seurakuntajaon muuttamisella on vaikutuksia mm. henkilöstöön, omaisuuteen ja luottamushenkilövalintoihin.

6.3.1. Vaikutukset henkilöstöön

Evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 34 §:n mukaan, jos seurakunta lakkautetaan tai jos seurakunnassa oleva virka tai tehtävä tulee tarpeettomaksi seurakunnan alueen supistumisen vuoksi, sen toistaiseksi voimassa olevassa palvelussuhteessa olevat viranhaltijat ja työntekijät siirretään heille soveltuviin laajentuvan tai uuden seurakunnan taikka asianomaisen seurakuntayhtymän virkoihin tai työsopimussuhteisiin tehtäviin.

Päätösvallasta lakkauttaa kirkkoherran virka, kun perustetaan uusi seurakunta, säädetään kirkkolaissa. Lakkaavan seurakunnan kirkkoherran virka tai uutta seurakuntaa perustettaessa lakkautettava kirkkoherran virka lakkaa seurakuntajaon muutoksen tullessa

voimaan, jolloin viran haltija siirretään laajentuvan tai uuden seurakunnan kappalaisen virkaan.

Siirretyllä viranhaltijalla ja työntekijällä on oikeus saada palvelussuhteeseensa kuuluvat edut sellaisina, etteivät ne siirron ajankohtana ole epäedullisemmat kuin hänelle aikaisemmin kuuluneet vastaavat edut.

Evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 35 §:n mukaan, jos aloite seurakuntajaon muuttamiseksi koskee seurakunnan liittämistä toiseen seurakuntaan kokonaan tai osittain tai seurakuntien lakkauttamista ja uuden seurakunnan perustamista niiden tilalle, kirkkovaltuustojen ja seurakuntaneuvostojen on hyväksyttävä pappien ja muun henkilöstön sijoittamista koskeva sopimus.

Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien seurakuntajaon muutoksella Varpaisjärven kirkkoherran virka ei muutu automaattisesti kappalaisen viraksi, koska virassa ei ole vakinaista viranhaltijaa. Ilmeisesti Varpaisjärvi tarvitsee ainakin osa-aikaisen papin viran jatkossakin.

Laki evankelisluterilaisen kirkon viranhaltijasta turvaa vakinaisen henkilöstön aseman seurakuntajaon muutoksessa. Tämä turva koskee kuitenkin vain itse yhdistymishetkeä ei pidempää ajanjaksoa.

Lisäksi Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntaneuvostojen tulee hyväksyä pappien ja muun henkilöstön sijoittamista koskeva sopimus.

6.3.2. Seurakuntajaon muutoksen vaikutukset omaisuuteen

Kirkkolain 2 luvun 15 §:n mukaan, jos seurakunta yhdistetään toiseen seurakuntaan tai perustettavaan uuteen seurakuntaan, myös sen omaisuus, velat ja muut vastaavat sitoumukset siirtyvät. Jos seurakunnat tulevat kuulumaan seurakuntayhtymään, omaisuuden jakoa koskevat määräykset otetaan seurakuntayhtymän perussääntöön.

Koska Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat kuuluvat jo samaan seurakuntayhtymään seurakuntajaon muutoksella ei ole vaikutusta niiden omaisuuteen. Seurakuntien yhdistyttyä myös seurakuntayhtymän perussääntöä on siltä osin muutettava.

6.3.3. Seurakuntajaon muutoksen vaikutukset seurakuntavaaleihin

Kirkkolain 9 luvun 10 §:n mukaan, kun kesken vaalikauden tapahtuu seurakuntajaon muutos, seurakunta liittyy seurakuntayhtymään tai eroaa siitä taikka seurakuntayhtymä puretaan, kirkkovaltuusto, yhteinen kirkkovaltuusto ja seurakuntaneuvosto muodostetaan edellisten vaalien tulosten perusteella.

Ylimääräiset seurakuntavaalit toimitetaan, jos 1 momentissa tarkoitettu menettely ei ole mahdollinen tai jokin seurakunta vaatii vaaleja. Muutoksen ollessa vähäinen ja jäljellä olevan toimikauden lyhyt kirkkohallitus voi päättää, että ylimääräisiä vaaleja ei toimiteta tai että seurakuntayhtymässä yhteisenä kirkkovaltuustona toimii jakamattoman seurakunnan kirkkovaltuusto tai entinen yhteinen kirkkovaltuusto.

Jos seurakunta yhdistetään toiseen seurakuntaan, kirkkovaltuuston tai seurakuntaneuvoston jäsenten paikat jaetaan seurakuntien kesken sen mukaan kuin kirkkojärjestyksessä tarkemmin säädetään yhteisen kirkkovaltuuston paikkojen jaosta.

Ylimääräisissä seurakuntavaaleissa valittujen toimikausi kestää kulumassa olevan vaalikauden loppuun. Jos vaali toimitetaan vaalikauden viimeisenä vuonna, toimikausi kestää seuraavan vaalikauden loppuun.

Kirkkojärjestyksen 9 luvun 51 §:n mukaan kirkkovaltuusto, yhteinen kirkkovaltuusto ja seurakuntaneuvosto muodostetaan kirkkolain 9 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa uusia vaaleja toimittamatta edellisten vaalien tuloksen perusteella seuraavasti:

- 1) kirkkovaltuusto ja yhteinen kirkkovaltuusto edellisten vaalien kirkkovaltuuston ja yhteisen kirkkovaltuuston ehdokaslistojen perusteella;
- 2) seurakuntaneuvosto edellisten vaalien kirkkovaltuuston ja seurakuntaneuvoston ehdokaslistojen perusteella sen jälkeen, kun yhteinen kirkkovaltuusto on muodostettu.

Jos edellisen vaalin tuloksena muodostuneessa yhteisessä kirkkovaltuustossa tai seurakuntaneuvostossa ollut henkilö ei enää ole vaalikelpoinen, hänen tilalleen uuteen toimielimeen tulee nimisarjassa seuraava.

Jos yhteisen kirkkovaltuuston ehdokkaita ei ole ollut riittävästi, lisäjäsenet määräytyvät seurakuntaneuvoston ehdokaslaistojen perusteella.

Vaalilautakunta tai vaalilautakunnat tekevät 1 momentissa tarkoitetun muodostamispäätöksen ja ilmoittavat siitä siten kuin 49 §:ssä säädetään.

Mikäli Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnat yhdistyvät vuoden 2025 alusta eikä kumpikaan seurakunta vaadi ylimääräisiä seurakuntavaaleja, voidaan yhteinen kirkkovaltuusto Varpaisjärven ja Lapinlahden osalta muodostaa edellisten eli vuoden 2022 seurakuntavaalien perusteella samoin kuin yhdistyvän seurakunnan seurakuntaneuvosto.

Jos taas yhdistyminen tapahtuisi vasta vuoden 2027 alusta eli uuden vaalikauden alusta, kirkkojärjestyksen 9 luvun 54 §:n mukaan seurakuntajaon muutoksen voimaantulo edeltävänä vuonna toimitettavissa seurakuntavaaleissa noudatetaan uutta seurakuntajakoa. Ehdokkaiden ja vaalilautakuntien jäsenten vaalikelpoisuus luottamustoimeen sekä seurakunnan äänioikeutetun jäsenen kelpoisuus valitsijayhdistyksen perustajajäseneksi määräytyvät tällöin uuden jaon mukaisesti. Toisin sanoen vaali toimitetaan kuin seurakunnat olisivat jo yhtä seurakuntaa.

7. SELVITTÄJÄN ESITYS SEURAKUNTAJAON MUUTOKSEKSI

Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulin määräämänä selvittäjänä olen selvittänyt Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien seurakuntajaon muutosta. Selvityksen perusteella totean, että Varpaisjärven ja Lapinlahden kunnat yhdistyivät kuntaliitoksen seurauksena vuoden 2011 alusta. Tästä olisi normaalisti seurannut myös Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakuntien yhdistyminen. Vuoden 2011 alusta aloitti toimintansa myös Ylä-Savon seurakuntayhtymä, johon molemmat seurakunnat kuuluivat. Tämä mahdollisti Varpaisjärven seurakunnan jäämisen itsenäiseksi seurakunnaksi. Taustalla on myös Ylä-Savon seurakuntayhtymän purkamista ja mahdollista yhden seurakunnan mallia koskeva hanke vuosina 2018 – 2020, joka ei kuitenkaan toteutunut.

Piispa Jari Jolkkonen piti piispantarkastukset Varpaisjärven ja Lapinlahden seurakunnissa vuonna 2022. Piispa antoi piispantarkastuksen yhteydessä kehittämistehtävät molemmille seurakunnille. Varpaisjärven seurakunnan kehittämistehtävä oli laatia vuoden 2022 loppuun mennessä selvitys kirkkohallituksen ”Kriisiytyvän seurakunnan mittarit”-asiakirjan